

Гусак Оксана Петрівна,
студентка Інституту права Київського
національного університету імені Тараса
Шевченка

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ СЕРІЙНОГО ВБИВЦІ ТА ЙОГО ОСОБИСТІТЬ

Особистість злочинця є цікавим предметом для наукових досліджень. На жаль, нашому суспільству притаманні ті самі види злочинів, які властиві будь-якій державі. Для побудови правової демократичної держави потрібно забезпечити всебічну охорону прав і свобод кожного громадянина.

Особливого значення при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи набуває кримінально-правова охорона зазначених у Конституції України невід'ємних прав громадянина.

Особливої уваги заслуговують злочини вчинені серійними вбивцями, які вже протягом не одного століття викликають жах у людей і в суспільстві. Наша правова система діє відверто неефективно при розслідуванні даних злочинів. Це пов'язано з недосконалістю вітчизняного законодавства.

В кримінальному кодексі України не існує такого поняття, як «серійне вбивство», хоча воно присутнє в реальному житті. До того ж не розроблено ефективної методики для розслідування такого роду злочинів. Через це часто серійних вбивць вираховують через досить довгий термін, буває через 10–30 років з моменту першого вбивства.

Одним із дослідників, хто вперше спробував ґрунтовно дослідити злочинні (соціально-психологічні) типи злочинців, був лікар-психіатр Ч. Ломброзо. Він вивчав представників місць позбавлення волі та своєрідність татувань на їх тілах. Ч. Ломброзо та його послідовник Е. Феррі розрізняли такі типи злочинців: природжені; «злочинці внаслідок безумства», психопати та інші, які страждають психічними аномаліями; злочинці через пристрасть; випадкові; звичні [1].

У нашому суспільстві побутує стереотип відповідно до якого особа, яка вчинила вбивство, має певні відхилення: дотримується аморальної, безсоромної і навіть в деяких випадках зухвалої поведінки, має алкогольну або ж наркотичну залежність та інше. Проте, такі ознаки можна віднести до простих вбивств, а не до серійних.

Психологічний портрет особистості носить умовний характер, так як відображає не тільки психологію людини і може містити в собі такі ознаки: стать; раса (а іноді і національна приналежність); вік; загальна характеристика особистості і переважна мотивація злочинів; рівень освіти, професійна кваліфікація, інтелект, рід занять; індивідуальні ознаки особистості (звички, хобі, схильності, навички і т. д.); район місця проживання; район місця роботи (служби навчання); соціально-економічний рівень; особливості походження (батьківської сім'ї) і особистої історії життя; сімейний стан,

стабільність сімейного життя, наявність дітей; ставлення до окремих видів; наявність психічної чи іншої патології; поведінка до, в момент і після вчинення злочину; наявність аналогічного та іншого злочинного досвіду і вірогідність рецидиву та ін. [2].

Існує книга Джулі Б. Віст під назвою «Створення культурних монстрів: серійне вбивство в Америці» («Creating cultural monsters: serial Murder in America»), в якій розглянуто біографію 15 серійних убивць. З неї випливає такий висновок – узагальнений портрет зарубіжного серійного вбивці: «це чоловік білої раси, старше 30 років із середнім або високим рівнем інтелекту, який має постійне місце роботи або бізнес, неодружений або розлучений, не служив в армії і не проявляє інтерес до служби в правоохоронних органах». Такий портрет характерний серійним вбивцям зарубіжних країн, хоча вагомої різниці між ними та вітчизняними серійними вбивцями не визначено.

Щодо психологічної особливості мотиваційної сфери особистості серійних вбивць, то тут можна зазначити, що часто вбивця, здійснюючи злочин, вважає, що робить це на благо когось або чогось (всього людства, Ісуса Христа, суспільства і т.д.). У багатьох випадках з іншими злочинцями істотну роль грає їх оточення – родичі або близькі люди. Більшість майбутніх маніяків ростуть в неблагополучних сім'ях. Стосовно них були різні знущання, які і призводять до травмування його психіки та порушення «моральної парадигми». Причому першими жертвами практично половини серійних вбивць були тварини. Є випадки, коли злочинці зростають в зовнішньо успішних і благополучних сім'ях, коли батьки приділяють увагу фізичному та розумовому розвитку дитини, але при цьому забувають про емоційну сферу дитини. Злочинці можуть мати дружину і дітей, причому найчастіше жертви їх злочинів є однакового віку з дітьми злочинців [3].

За критерієм спрямованості мотивації серійних вбивць, їх класифікують на:

- вбивці-візійонери (здійснюють вбивства під впливом ілюзій і галюцинацій, наприклад, Д.Берковец);

- вбивці-місіонери (вчиняють вбивства людей з групи ризику (повій, наркоманів, гомосексуалістів), а також за расовими або національними ознаками, позбавляючи, на їхню думку, суспільство від «бруду»). Представниками серійних вбивць даної групи є Маурі Трой Тревіс, Віктор Фокін, канібал Микола Джумангалієв, Джеффрі Дамер, Сергій Ряховський;

- вбивці-гедоністи (вбивають, тому що їм подобається вбивати. У представників цієї групи форма соціопатії переважно характеризується егоцентричністю, котра має вираження в тому, що особа визнає нормальним задоволення своїх потреб навіть таким чином – шляхом позбавлення іншої людини життя). Це такі серійні вбивці як Адольфо «де Джізус» Констанцо, Девід Берковіц («Син

Сема» або «Вбивця 44-го калібру»), Джозеф Д. Болл («Людина-алігатор»), Чарльз Олбрайт, Генадій Міхасевич)

– вбивці-мисливці (вбивають задля того аби відчутти свою перевагу над беспорядною жертвою, вони прагнуть компенсувати цим відчуття своєї нікчемі і марності). Наприклад, Роберт Берделла, Гонолульський душитель, Теодор Джон Качинський «Унабомбер», Сергій Головкін «Фішер» або «Удав» [4].

Також до важливих ознак серійних убивств належать:

1) періодична актуалізація кримінальної агресії (убивця ніколи не зупиняється з власної ініціативи);

2) надмірність кримінальної агресії (убивство обов'язково супроводжується насильницькими діями, які безпосередньо не пов'язані з позбавленням життя);

3) висока мобільність після здійснення вбивства (убивця швидко зникає з місця злочину);

4) одиничність жертви («один епізод» – «одна жертва»), скоєння вбивства без співучасників (винятками є пари, пов'язані сімейними чи сексуальними зв'язками), відсутність очевидців.

Отже, підґрунтям кримінально-психологічної класифікації особистості злочинців є домінуючі позиції особистості, мотиви, стійкі цілі та способи вчинення злочину, ступені десоціалізованості особистості, характер її антисуспільної спрямованості.

Список використаних джерел

1. Медведєв В. С., Левенець О. А. «Кримінально-психологічна характеристика умисного серійного вбивці» // Юридична психологія, випуск № 1 (18), 2016.

2. Богомолова С., Образцов В. «Психологический профиль» на службе полиции США / Записки криминалистов. М., 1994. Вып. 4. С. 292–305.

3. Буткова Т.А. Психологические особенности мотивационной сферы личности серийного сексуального убийцы / Т.А. Буткова // Философия права. 2016. № 2 (75). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskie-osobenNestimotivatsionNey-sfery-lichNesti-seriyNego-seksualNego-ubiyttsy>.

4. Шехтер Х., Эверит Д. Энциклопедия серийных убийств. М. : КРОНПРЕСС, 1998.

5. Хоменков Р. О. Классификация серийных убийц: синтез результатов / Р.О. Хоменков, Р.Л. Ахмедшин // Вестн. Том. гос. ун-та. – 2016. – № 410. – С. 179–183.